

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-1-19>
УДК 374.7(091)(477)(Марія Култаєва)

Євген Бистрицький

Просвітницька місія Марії Култаєвої в українській філософії

Слова вдячності і глибокої поваги до Марії Дмитрівни Култаєвої від її колеги і друга Євгена Костянтиновича Бистрицького.

Марія Култаєва була феноменальною просвітницею, що вразило мене з першого близького знайомства з нею. Це відбулося в кінці 90-х, коли Український філософський фонд планував «Школу молодого філософа». Тоді для участі у заходах Школі погодився приїхати в Україну німецький філософ Карл-Отто Апель. Це було надзвичайним успіхом організаторів. Адже Апель, як мені потім розповідала Марія, не лише мав нагоду знову побувати на українській землі, яку він прокрокував у дві сторони молодим лейтенантом німецького рейху, Він, безумовно, був одним з головних сучасних мислителів, який визначив стратегію розвитку світової філософської думки після Другої світової війни. (Йому вдалося знайти спільні засади аналітичної філософії та, потім, американського прагматизму з континентальною трансцендентальною традицією.) Для філософів післярадянської України, яка лише починала свій самостійний державний рух, це була щаслива нагода почути живу думку філософа – опинитися в самому осерді діалогу головних філософських напрямків. Марія чудово перекладала Апеля, допомагаючи нам зрозуміти, а згодом і увійти у цей діалог. Я зупинився на цьому епізоді якраз тому, що він яскраво висвітлює феномен Марії Култаєвої як філософа – її просвітницький талант, вміння та вдачу відкривати для українського інтелекту обшири світової, зокрема західної, думки.

Коли я кажу про просвітницьку місію Марії в українській філософії, цим хочеться лише підкреслити, на мій погляд, головне у її житті задля всіх тих, хто був її колегами та студентами. А також для тих, кого доля зводила з нею. Це її експресивне вміння вільно і з великим бажанням ділитися з колегами і друзями своєю надзвичайною літературною та філософською ерудицією. Я завжди відчував здивоване піднесення при зустрічах та бесідах з Марією, коли вона напам'ять польською цитувала рядки з «Дзяди» Міцкевича або легко зв'язувала це з розповіддю про її

© Євген Бистрицький, 2024

польських родичів або німецькі коріння її української сім'ї. А потім не менш органічно переходила до філософських сюжетів від Слотердайка, Гонета, Бека, Лумана. Вона висвітлювала їх доробок, прив'язуючи його до живого контексту нашої розмови.

Так, задля власної освіти чи просвітництва я звернувся до Марії для уточнення перекладу одного з центральних, якщо не смислоутворюючого, поняття у комунікативній теорії Габермаса – *Geltungsansprüche*. Я вагався, чи вірно перекладаю його як «твердження достовірності». Марія не заперечувала, хоча засумнівалася у адекватності перекладу. І це була ціла лекція про наявність у цьому німецькому складному понятті модальності претензії на достовірність/дійсність, про різницю між *Geltung* та *Gültigkeit*, яку треба мати на увазі для його вірного перекладу. Вона обережно зазначила, що, орієнтуючись лише на англійський переклад, ти втрачаєш важливий обертон його німецького змісту.

Я згадав цей момент нашої філософської дружби, щоб зайвий раз сказати про просвітницький талант Марії. Зовсім не випадково її професіоналізм найкраще проявився у сфері філософії освіти, просвітництва – якщо розуміти це широко.

Просвітництво, освіта і світло мають те саме сонячне коріння. Світло Марії, яке вона випромінювала своєю живою вдачею, якраз і зблизило її з моєю дружиною Людмилою Ситніченко, яка також перекладала та займалася сучасною німецькою філософією. Їх щира дружба якраз тоді затягнула й мене. За наших багаторічних спільних зустрічей очно, а в останні роки війни – комунікації онлайн, Марія часто читала власні вірші. У неї була велика здібність до створення метафори з отвору вибитого скла у вікні її харківської квартири – наслідка вибуху ворожого дрону на вулиці поруч з її будинком. Тоді вона римуvala «рану вікна» з «пораненим містом». Я дуже жалкую, що ми не записували її, інколи надзвичайно вдалі, інколи наївні, численні поетичні образи часу. Особливо – доби війни.

Писати вірші та викладати філософію, що потребує зосередження, у надскладних умовах Харкова, особливо зимою та під постійними ракетними ударами – це треба бути мужньою жінкою і громадянкою, якою вона була. Я сподіваюся, що її поетична спадщина збереглася, так само як і філософське просвітництво у її надрукованих перекладах і виданих статтях. Марія залишалася з нами та зі своєю кафедрою і студентами у Харківському педагогічному університеті, хоча, як вона мені повідомляла, її настійливо запрошували до себе закордонні родичі. Її творча і життєва спадщина залишилася в нашій пам'яті.

Світла тобі пам'ять, дорога Просвітнице!

Yevhen Bystrytsky. Educational mission of Mariia Kul'taeva in Ukrainian philosophy

Words of gratitude and deep respect for Maria Dmitrivna Kul'taeva from her colleague and friend Yevhen Kostyantynovych Bystrytsky.

Бистрицький, Євген, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник відділу філософії культури, етики та естетики Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.

E-mail: bystrytsky.yevhen@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0068-9608>

Bystrytsky, Yevhen, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Leading Researcher of the Department of Philosophy of Culture, Ethics and Aesthetics of the H. S. Skovoroda Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: bystrytsky.yevhen@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0068-9608>